

lyett, hogy arra tennénk kísérletet, hogy megoldhatatlan kérdéseket megválaszoljunk, vagy, ellenkezőleg, mindazokat a kérdéseket, melyek – ha el nem fojtjuk eredendő kíváncsiságunkat, s nem szűnünk meg gondolkodni – mégiscsak a legérdekesebbek, számúzzuk a filozófiából. Nietzsche úgy vélte, hogy a filozófia mindig is a filozófus önismerete volt. *Fokozatosan kiderült a számomra, hogy mi volt eddig minden nagy filozófia; nem más, mint szerzőjének önismerete és egyfajta akaratlan és észrevétlen mémoires.*² Legyen a filozófus nagy vagy kicsi, alapvető törekvése az, még ha erről nincsen is tudomása, hogy a delphoi szavak értelmében megismerje önmagát. Önmagadat megismerni azonban nem azt jelenti, hogy megismerem a *Szellemet*, mely valamennyiünk felett egyformán lebeg, hanem hogy megismerem azokat a szellemeket, azokat a kísérteteket, melyek sisakrostélyuk mögül minket, *személyesen minket* szemlélnek, és nekünk, *személyesen nekünk* kérdéseket tesznek fel. Mindannyiunkra más és más szellemek tekintenek, mindannyiunknak más és más kérdéseket tesznek fel. A többség ebből semmit sem szeretne észrevenni, egyszerűen csak az általánosat akarja tudni, hogy azt követhesse. A többség eltolja magától a szellemeket és kísérteteket. A reflektált ember azonban észreveszi, hogy *idővel az ember beleun az általánosról és megint csak az általánosról szóló örökös locsogásba.*³ Mert az általánost csak a kivételen keresztül tudom megérteni, mely én magam vagyok. *A helyzet a következő: a kivétel azzal, hogy önmagát elgondolja, az általánost is elgondolja; azzal, hogy önmagát működteti, az általánost is működteti; azzal, hogy önmagát magyarázza, az általánost is magyarázza. A kivétel tehát az általánost és önmagát is állítja, és ha az általánost alaposan tanulmányozni akarjuk, akkor pusztán egy jogos kivétel után kell néznünk; az sokkal világosabban mutat meg mindent, mint maga az általános.*⁴

Vannak ugyanis jogosulatlan kivételek is: *...a jogosulatlan kivétel éppen azáltal lesz észrevehető, hogy az általános körül forog.*⁵ [...]

(2008. 4.)

JEGYZETEK

1. Platón: *Phaidrosz*. 229c–230a. Kövendi Dénes fordítását átdolgozta Steiger Kornél.; 2. Friedrich Nietzsche: *Jenseits von Gut und Böse*. KSA 5. 19.; 3. Søren Kierkegaard: *Az ismétlés. Constantin Constantius próbálkozásai a kísérleti pszichológiában*. Ford. Gyenge Zoltán. Ictus, Bp., 1993. 108.; 4. I. m. 107.; 5. I. m. 106. sk.

ZALÁN TIBOR

Az a nap, az a Hold

Csiki László emlékével

A bűvár hazament.
Nem tudom milyen nap volt.
Reggel alkonyodott.
Irdatlan nagy és hideg Hold

ragadt fel az égre
akkor – rongy, üveg-ágra.
Homályt vetett le ránk
fönről Isten békalába,

s a pipán keresztül
pálinka dőlt tüdőnkbe.
Most még megmaradtunk,
szép lassan megyünk tönkre, de

a bűvár itt hagyott
minket, álomhalászok.
Holnap is merülünk;
öltözzünk be a halálhoz!

(2009. 1.)

GYARMATI GYÖRGY

Hatalmi elit Magyarországon a 20. század második felében, 1945–1989

(Részlet)

I. Az elit és a kommunista fogalom viszonya

Négy megjegyzés kívánczik a referátum elejére a fogalomhasználat, illetve a kommunista hatalmi elit általános jellemzői tekintetében. Ezeket tömör kijelentéseként teszem meg. Árnyaltabb és okadatoltabb kifejtésére most éppúgy nincs terünk, mint ahogy a korszak egyes alperiódusainak elittablója is csak a lényegi elemekre koncentrálni vázlat.

1. Az elit fogalom használata nem egyértelmű a kommunista diktatúrákkal foglalkozó diskurzusban. Leginkább azért nem, mert az e körben tárgyalt szűk társadalmi csoport tagjai, illetve reprezentánsai sem tulajdonosi szempontból, sem képzettségi szempontból nem sorolhatók sem a régi rend kései korszakának művelt arisztokratái, sem pedig az ún. polgári kori előkelőségek közé. (Versus: tulajdonosi vagy tudáselit: Notabilitäten des Besitzbürgertum oder Bildungsbürgertum.) A különbségtétel egy mindmáig keveredő ketős nézőpontból következik. A kommunista rendszerek létrejöttének és működésének ideológiai önelgitimálása éppen a hatalomváltás társadalmi reprezentálása okán utasította el a korábbi elitekkel való közösségvállalást. Általában is egy markáns elitellenességet, illetve egalitarianizmust képviselt. A munkás, illetve paraszti származás vált elvileg megkívánt pedigrévé, aki pedig ezt nem tudta felmutatni, annak – úgymond – a munkásmozgalom „tisztítótűzében” kellett megigazulnia: megszabadulni a „polgári származás”, illetve habitus stigmáitól. A visszatekintő kritikai megközelítések ugyanakkor a polgári kori evolutív mintát tekintik zsinórmértéknek, elfeledve, hogy az is csak egyik történelmi formaváltozata volt az elit(ek) rekrutálódásának.¹ Az averzió ugyanakkor – azt gyanítjuk – nem feltétlenül a tudományos megismerés óhatatlanul kritikai természetéből fakad. A kutatás szempontjából releváns kíváncsiságba mintha beszüremlene a rendszerrel szembeni morális vagy ideológiai elutasítás is. Ezzel párosulva egyfajta intellektuális arisztokratizmus is kitapintható a kommunista elitvizsgálatoknak az iskolázottságot, illetve az „eredeti foglalkozást” firtató kérdésfeltevéseiben.² Ezért is szükséges jelezni, hogy a dolgozat egyfelől funkcionális és releváns vizsgálati kategóriának tekinti a kommunista elit, illetve az ehhez tartozó pártelit fogalmát, másfelől, hogy a továbbiakban a magyarországi kommunista hatalmi elit – vázlatos – jellemzését tekinti tárgyának.

2. Részben a fentiekből következik, hogy esetenként magát az elit kifejezést is inadekvátnak tekintik a kommunista pártegyeduralom notabilitásainak leírására. Ebből eredően szoktak volt körülrást alkalmazni: „a pártvezetés legfelső köre”, illetve – ennél némileg tágabb szociológiai halmazt magában foglalva – a nómenklátúra kifejezés terjedt el. Ezekhez képest az előbbi, a pártvezetés legfelső köre az, amit a referátum elitként – pontosabban hatalmi elitként – fog azonosítani. Az utóbbi, a nómenklátúra elnevezés ennél egyfelől tágabb, másfelől karakterében is különböző szociológiai halmazt jelöl.³ A nómenklatúraba tartozók ugyanis azok voltak, akiket különböző szintű pártforumok neveztek ki, egy hierarchikusan tagolt ún. „hatásköri lista” alapján. Ebbe a körbe mindazok beletartoztak, akik – a német politikai szociológia fogalomalkotása szerint – a Kaderverwaltung vagy Kaderbürokratie tagjai voltak.⁴ (Mindkettő fordítható káderigazgatásnak.) Ezen garnitúra felső, vékony rétege ugyan már érintkezhet a kommunista hatalmi elitbe tartozókkal, ugyanakkor az utóbbiakat